

УДК 378.14:37.013.3

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-3-29>

Олександр САМОЙЛЕНКО,

orcid.org/0000-0002-6440-9310

доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри технологій навчання, охорони праці та дизайну

Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти Державного закладу вищої освіти

«Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України

(Біла Церква, Київська область, Україна) samoilenkoan@outlook.com

Євгеній ІВАШЕВ,

orcid.org/0000-0001-8934-3875

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри технологій навчання, охорони праці та дизайну

Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти Державного закладу вищої освіти

«Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України

(Біла Церква, Київська область, Україна) ivashev@ukr.net

Вікторія МАЦЬКО,

orcid.org/0000-0002-4585-8735

асистент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти

Обласного коледжу «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія

(Кременчук, Полтавська область, Україна) victoriatacko@ukr.net

ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ВИКЛИКІВ

У статті розглядається питання необхідності підвищення цифрових компетентностей викладача в контексті сучасних освітніх викликів – COVID-19 та війни, розпочатої Російською Федерацією. У дослідженні зроблено особливий акцент на важливості гармонійного розвитку цифрової компетентності у всіх учасників освітнього процесу. Також зазначається, що розвиток цифрової компетентності викладачів – це перспективна основа для розбудови нових освітніх можливостей організації навчання та взаємодії між ними. Бути грамотним, з точки зору застосування цифрових технологій, є завданням освіти XXI ст. Надається визначення поняття цифрової компетентності на основі аналізу досліджень провідних вітчизняних і зарубіжних вчених. Охарактеризовано можливості використання сучасних освітніх інструментів для підвищення рівня цифрової компетентності педагога. У сучасному суспільстві цифрові навички належать до базових, а використання цифрових інструментів, які призначені для розв'язання повсякденних завдань – одна з ключових вимог до сучасного викладача.

Це дослідження має на меті визначити рівень цифрової компетентності викладачів закладів вищої освіти, проаналізувати, який спосіб підвищення кваліфікації на сьогодні є оптимальним.

Аналіз результатів дослідження показав, що викладачі активно підвищують свої компетентності, через різні ресурси, конференції, курси підвищення кваліфікації. Згідно опитування, найбільша кількість педагогів підвищує свою компетентність через курси підвищення кваліфікації та професійні тренінги. Також, через участь в міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Це дослідження доводить, що цифрова компетентність викладача є необхідною умовою для ефективного навчання студентів у змішаному та дистанційному форматі. А їх підвищення – запорука успішної діяльності при проведенні семінарів, лекцій, практичних та лабораторних занять.

Ключові слова: цифрові компетентності, інформаційно-комунікаційні технології, опитування, дистанційне навчання, заклади вищої освіти, цифрове освітнє середовище.

Oleksandr SAMOYLENKO,*orcid.org/0000-0002-6440-9310**Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Learning Technologies, Occupational Safety and Design
Bila Tserkva Institute of Continuing Professional Education
(Bila Tserkva, Kyiv region, Ukraine) samoylenkoan@outlook.com***Evhenii IVASHEV,***orcid.org/0000-0001-8934-3875**PhD in Law,
Assistant professor at the Department of Technologies of Education, Labor Protection and Design
Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education
(Bila Tserkva, Kyiv region, Ukraine) ivashev@ukr.net***Viktoria MATSKO,***orcid.org/0000-0002-4585-8735**Assistant at the Department of Pedagogy, Psychology and Preschool Education
Regional College «Kremenchuk Humanitarian and Technological Academy named after A.S. Makarenko»
(Kremenchuk, Poltava region, Ukraine) victoriamakko@ukr.net*

DIGITAL COMPETENCIES OF THE TEACHER IN THE CONTEXT OF MODERN EDUCATIONAL CHALLENGES

The article discusses the peculiarity of the formation of digital competencies of the teacher in the context of modern educational challenges – COVID-19 and the war started by the Russian Federation. The study places special emphasis on the importance of harmonious development of digital competence of all participants in the educational process. It is also noted that the development of digital competence of teachers is a promising basis for the development of new educational opportunities for organizing training and interaction between them. To be literate, in terms of the use of digital technologies, is the task of education of the XXI century. The definition of digital competence is given based on the analysis of research by leading domestic and foreign scientists. The possibilities of using modern educational tools to increase the level of digital competence of the teacher are characterized. In modern society, digital skills are basic, and the use of digital tools that are designed to solve everyday problems is one of the key requirements for a modern teacher.

This study aims to determine the level of digital competence of higher education teachers, to analyze which way of professional development is optimal today.

The analysis of the survey results showed that teachers are actively improving their competencies through various resources, conferences, and advanced training courses. According to the survey, the largest number of teachers improve their competence through advanced training courses and professional trainings. Also, participation in international and national conferences is at a sufficient level.

This study proves that digital competence of teachers is a prerequisite for effective teaching of students in blended and distance learning. And their improvement is the key to successful activities in conducting seminars, lectures, practical and laboratory classes.

***Key words:** digital competencies, information and communication technologies, surveys, distance learning, higher education institutions, digital educational environment.*

Постановка проблеми. Закон України про освіту (Закон України про освіту, 2017) наголошує на потребі володіння інформаційно-цифровою компетентністю як ключовою рисою сучасного громадянина. Швидкий розвиток цифрового світу, COVID-19 та війна, спричинена Російською Федерацією вплинули на необхідність щоденно використовувати електронні засоби спілкування, навчання, зв'язку, обслуговування та, водночас, спричинив кризову ситуацію у системі освіти, що призвела до відсутності ресурсів і можливостей оновлення навчальної бази і знань. Викладання в 2022 році вимагає нових інструментів та навичок з обох сторін, де навчання індивідуалізоване,

адаповане під студентів. Цифрові компетентності – це базова річ, без якої неможливо уявити ефективну роботу сучасного викладача. В умовах сьогодення: періодичних локдаунів і карантинів, саме цифрові технології дають змогу не зупиняти навчання, а продовжувати його в дистанційному або змішаному форматі. Тому, сьогодні цифрова компетентність, підвищення кваліфікації для викладача стає пріоритетом. І, хоча, потреба у цифровій компетентності очевидна, рівень володіння і використання цифрових технологій у закладах освіти все ще залишається проблемою.

Аналіз попередніх досліджень. Питанням формування й розвитку цифрової грамотності

й інформаційно-комунікаційної компетентності присвячено роботи таких вітчизняних дослідників – В. Бикова, В. Петрук, Л. Петухової, С. Сисоєвої, Л. Карташової, О. Спіріна. Проблеми оцінювання інформаційнокомунікаційної компетентності досліджували О. Гриценчук, І. Іванюк, С. Литвинова, І. Малицька, Н. Морзе, К. Осадча, О. Кравчина, О. Овчарук та ін. Питання цифрових компетентностей в закладах освіти можна знайти в працях О. Спіріна, Л. Карташової, Н. Гущиної, Н. Морзе, С. Сисоєвої, Т. Сорочан, Т. Вакалюк. Але, зважаючи на умови сьогодення, необхідні додаткові дослідження, які відкриють більше можливостей для підвищення цифрових навичок викладачів, особливо в період воєнних дій в Україні. Автори зазначають, що застосування сучасного терміну «цифровий» притаманне останнім розробкам педагогічної спільноти країн Європейського Союзу. Виходячи з останніх тенденцій, використання різних термінів, які пов'язані з цифровою грамотністю та компетентністю людини, розглядаються все частіше.

Метою статті автори вбачають аналіз та розкриття термінів цифрової компетентності педагога, опис сучасних підходів та тенденцій у сфері розвитку цифрової компетентності та цифрової грамотності. Відповідно до мети, авторами використано такі методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, систематизація з метою узагальнення теоретичних матеріалів і конкретизації базових понять

Виклад основного матеріалу. Досягнення суспільством необхідного технологічного розвитку, напряду залежить від інтелектуального потенціалу її громадян, що формується, перш за все, у вищій школі та в наукових установах. І підготовка компетентних педагогічних кадрів, формування кадрового потенціалу для інформаційного суспільства – головне завдання національної системи освіти. Розширення, поглиблення та розвиток цифрових компетентностей викладачів дає змогу осучаснити методи викладання. Покращити, підвищити якість освітнього процесу, в умовах сьогодення.

На основі аналізу наукової літератури авторами визначено, що «компетентність – це володіння певною компетенцією, а «компетенція – це наявність у суб'єкта сукупності взаємопов'язаних особистісних якостей, а саме знань, умінь та навичок». У нашому дослідженні ми хочемо зосередити увагу на одній із ключових компетентностей сучасного професіонала, а саме на цифровій та на шляхах її підвищення та значення сформованості.

Викладач, який володіє цифровими інформаційними технологіями, несе відповідальність

за те, щоб вказати студентам, які джерела є дійсними, та які регулярно оновлюються, чи є інші корисні сайти, пов'язані з предметом, і, що важливіше, подати інформацію доступною мовою та способом, враховуючи особливості змішаного та дистанційного навчання (Adeyemon, 2009). Для цього викладачі повинні розвивати різні цифрові компетенції, бути мотивованими та розвивати свій еклектичний набір цифрових навичок. Підвищення цифрових компетентностей педагогів та адміністрації має величезну роль для подальшого ефективного функціонування певного закладу та освіти в цілому. Цифрова компетентність займає ключове місце в системі професійних та загальних компетентностей, є основою для професійного становлення та розвитку педагога. На сучасному етапі розвитку цифрових технологій поняття «цифрова грамотність» має включати в себе низку таких аспектів:

- організація роботи у цифровому просторі;
- безпека у цифровому середовищі; аналіз та синтез отриманої інформації,
- здатність використовувати отримані знання у професійному та приватному житті;
- комунікація та повага до всіх учасників процесу взаємодії у цифровому просторі (Наливайко, 2022).

Навчання педагога має бути безперервним. К. Ушинський зазначав, що «вчитель живе доти, доки вчиться, тільки-но він перестає вчитися, у ньому вмирає вчитель». Самовдосконалення як соціальний процес базується на вимогах суспільства та професії до особистості фахівця. До того ж, «вимоги, які висувають до фахівця, мають бути вищими від тих можливостей, що має людина». Цифрові технології надають нові можливості для підвищення якості викладання, навчання, наукових досліджень + '5й управління організаціями. Інвестування в цифрові навички педагогів приносить індивідуальні та організаційні переваги, такі як забезпечення якісної освіти в гнучких і новаторських формах, що відповідає очікуванням і потребам студентів, створення організаційного потенціалу, максимізації віддачі від інвестицій у технології навчання (Сахно, 2020).

У дослідженні «Цифрова компетентність на практиці: рамковий аналіз» (Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks, 2012), яке оприлюднила Європейська комісія, зазначено, цифрова компетентність визнана однією з восьми ключових компетентностей для навчання впродовж життя Lifelong Learning (LLL) у країнах Європейського Союзу. Вона визначена як здатність упевнено, критично та творчо використовувати цифрові технології для досягнення цілей, що

належать до галузі роботи, зайнятості, навчання, дозвілля, участі в житті суспільства.

DigCompEdu орієнтована на вчителів і викладачів усіх рівнів освіти, Документ включає 22 компетентності, що згруповані в шести сферах цифрової компетентності викладачів:

– професійне залучення – використовувати цифрові технології для спілкування, співпраці та професійного розвитку;

– цифрові ресурси – шукати, створювати та обмінюватися цифровими ресурсами;

– викладання й навчання – управляти та організувати робочий і навчальний процес за допомогою цифрових технологій;

– оцінювання – використовувати цифрові технології та стратегії для оцінювання учнів;

– розширення можливостей учнів – використовувати цифрові технології для підвищення інклюзивності та активного залучення учнів до навчання;

– сприяння цифровій компетентності учнів – дати їм можливість використовувати цифрові технології для спілкування, створення контенту, розвитку та розв’язання проблем.

Згадана Рамка є продуктом спільної діяльності міжнародних організацій і різноманітних авторів – експертів, науковців, представників громадянського суспільства. Підґрунтям створення цього документа стали консультації та досвід, вимоги роботодавців багатьох країн, де було зібрано навчальні практики з питань формування цифрових навичок та компетентності сучасного учня й дорослого щодо того, як можна їх застосувати в сучасному світі цифрових технологій.

Автори й розробники Рамки з’ясували, що нині немає чітко усталеного визначення здатності людини використовувати ІКТ. Тож, пропонують оперувати поняттям «цифрова компетентність», яке синонімічне «інформаційно-цифровій», «інформаційно-комунікаційній» та іншим визначенням, що окреслюють здатність людини застосовувати ІКТ у житті, навчанні та праці, постійно оновлювати її впродовж життя (Гриценчук, Іванюк, 2018)

Для визначення, як саме викладачі підвищують свої цифрові компетентності, авторами були розроблені гугл форми для опитування під час Всеукраїнської науково-практичної конференції, яка відбулась в вересні 2022. Респондентам пропонувалось відповісти на питання анкетування. В опитуванні взяло участь 72 викладачі різних закладів освіти. Основне питання стосувалось можливості та способів підвищення кваліфікації та удосконалення цифрової компетентності

1. Відвідування професійних тренінгів (33,3%). Дійсно тренінгові технології у процесі роботи з дорослими є досить дієвими, оскільки вони активізують виявлення особистісної позиції, сприяють набуттю практичних умінь, навичок, здатностей і компетенцій.

2. Курси підвищення кваліфікації (37,5%). Мета створення курсів полягає в забезпеченні навчання в галузі ІКТ й електронного навчання для керівників та викладачів, досягнення більшої синергії між різними установами у галузі розвитку країни, а також надання важливого імпульсу розвитку цифрової компетентності викладача, підвищення його конкурентоспроможності, та

Як, на Вашу думку, найбільш ефективно розвивати свою цифрову компетентність в умовах сьогодення

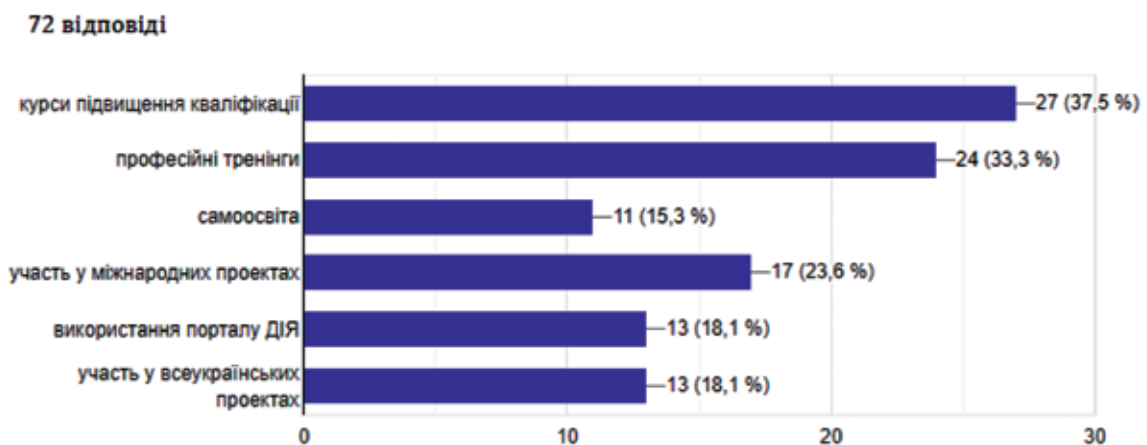

Рис. 1. Опитування респондентів під час Всеукраїнської науково-практичної конференції

в цілому для забезпечення підвищення якості освіти країни.

3. Використання порталу «Дія. Цифрова освіта» (18,1%) – Міністерство цифрової трансформації України запустило оновлену платформу з розвитку цифрової грамотності Дія. Цифрова освіта. Зокрема, на головній сторінці додана можливість пошуку по всьому сайту, оновлена сторінка реєстрації, покращена механіка запитань у національному тесті на цифрову грамотність, оновлена статистика та інші вдосконалення. Платформа Дія. Цифрова освіта – це можливість безоплатно навчатися в інноваційному форматі освітніх серіалів.

4. Самоосвіта (15,3%). Достатньо великий відсоток вказує, що самоосвіта педагога, це свідомо діяльність з удосконалення своєї особистості як фахівця: адаптування індивідуального неповторних рис до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення рівня професійної компетентності й неперервне вдосконалення рис своєї особистості.

5. Участь у міжнародних проектах (23,6%) – слід зазначити, що розвиток цифрової компетентності викладачів, загалом, відбувається через їхню участь у міжнародних проектах, пов'язаних зі сферою ІКТ. Що дає змогу обміну досвідом на міжнародному рівні, розвитку навичок комунікації та співробітництва.

6. Участь у всеукраїнських проектах (18,1%). Приймаючи участь в якості слухача чи аналізуючи вже видані збірники тез доповідей, можна з'ясувати сучасні тенденції, проблеми та їх вирішення. Участь в конференціях є невід'ємним компонентом для підвищення цифрових компетентностей,

набуття досвіду та підвищення своїх знань.

Викладачі відмітили, що активна цифровізація та перехід на дистанційне та змішане навчання – це наші умови сьогодення, тому підвищувати свою цифрову грамотність це є основним пріоритетом, особливо, зважаючи умови сьогодення. Ідея неперервного навчання є одним із важливих напрямів навчально-виховного процесу в Україні. Його реалізація спрямована на швидкий розвиток інформатизації суспільства, яке вимагає від викладача високого рівня цифрової компетентності та медіаграмотності. Викладач повинен бути готовим до реалізації нових ідей, використовувати можливості інформаційних технологій, підвищувати якість навчального процесу, готувати молодь до успішного життя. Цифрова компетентність є ключовою у процесі професійного розвитку, яка проявляється при вирішенні різних завдань із залученням засобів інформаційних технологій

Висновок. Авторами встановлено, що викладачам необхідно застосовувати всі свої цифрові компетентності для створення адаптованого, персоналізованого навчання. Цифровий грамотний викладач може використовувати різні доступні програми та інформацію для якісного дистанційного чи змішаного навчання. На думку авторів, цифрова компетентність, є важливим компонентом професійної компетентності сучасного педагога та викладача. Вона поєднує знання та вміння використовувати цифрові технології для організації освітнього процесу, критично оцінювати інформаційні ресурси в доцільності їх застосування у своїй професійній діяльності, застосовувати технологічні інновації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adeyemon E. Integrating digital literacies into outreach services for underserved youth populations. The reference librarian. № 50. pp. 85-98. 2009.
2. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: the Conceptual Reference Model. 2018. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-researchreports/digcomp-20-digital-competence-framework-citizens-update-phase-1-conceptualreference-model>
3. Ferrari A. Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2012. URL: <https://www.ifap.ru/library/book522.pdf> 28
4. Kartashova L. Sorochan T. Sovkina O. Sheremet T. Digital twin of postgraduate educational institution: ecosystem for transformation of professional development of teachers in conditions of martial law. *Danish scientific journal*: pp. 46-51 (60). 2022 URL: [https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/web-digcomp2.1pdf_\(online\).pdf](https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/web-digcomp2.1pdf_(online).pdf). doi:10. 2760/38842
5. Відомості Верховної Ради, Закон України «Про Освіту» № 38-39. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. 2017. Дата звернення: вересень, 2020
6. Гриценчук О., Іванюк І, Кравчина О., та ін. Європейський досвід розвитку цифрової компетентності вчителя в контексті сучасних освітніх реформ. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Том 65, №3. 2018.
7. Наливайко О. Цифрова компетентність: сутність поняття та динаміка розвитку. *Компетентнісний підхід у теорії та практиці вищої освіти* Харків. 2022 URL: https://www.researchgate.net/publication/354234675_CIFROVA_KOMPETENTNIST_SUTNIST_PONATTA_TA_DINAMIKA_JOGO_ROZVITKU
8. Сахно О. Цифрова компетентність і технології для освіти: принципи та інструменти. *Імідж сучасного педагога*, (6(195), ст.10–14. 2020 [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6\(195\)-10-14](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6(195)-10-14)

REFERENCES

1. Adeyemon E. (2009) Integrating digital literacies into outreach services for underserved youth populations. *The reference librarian*. No 50, pp. 85-98.
2. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: the Conceptual Reference Model. (2018). URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/digcomp-20-digital-competence-framework-citizens-update-phase-1-conceptual-reference-model>
3. Ferrari A. (2012) Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks. Luxembourg: Publications Office of the European Union, URL: [hps://www.ifap.ru/library/book522.pdf](https://www.ifap.ru/library/book522.pdf) 28
4. Kartashova L. Sorochan T. Sovkina O. Sheremet T. (2022) Digital twin of postgraduate educational institution: ecosystem for transformation of professional development of teachers in conditions of martial law. *Danish scientific journal*: pp. 46-51 (60). URL: [https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/web-digcomp2.1pdf_\(online\).pdf](https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/web-digcomp2.1pdf_(online).pdf). doi:10.2760/38842
5. Vidomosti Verkhovnoi Rady, Zakon Ukrainy «Pro Osvitu» (2017) [Information of the Verkhovna Rada, Law of Ukraine «On Education»] No 38-39. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. 2017. Data zvernennia: veresen, 2020 [in Ukrainian]
6. Gricenchuk O., Ivanyuk I, Kravchina O., ta in. (2018) Yevropejskij dosvid rozvitku cifrovoyi kompetentnosti vchitelya v konteksti suchasnih osvitnih reform [European experience in the development of digital competence of teachers in the context of modern educational reforms.]. *Informacijni tehnologiyi i zasobi navchanna [Information technologies and means of education]*. Vol 65, No3. [in Ukrainian]
7. Nalivajko O. (2022) Cifrova kompetentnist: sutnist ponyattya ta dinamika rozvitku [Digital competence: the essence of the concept and dynamics of development]. *Kompetentnisnij pidhid u teorii ta praktici vishoyi osviti [Competence approach in the theory and practice of higher education]*. Harkiv. URL: https://www.researchgate.net/publication/354234675_CIFROVA_KOMPETENTNIST_SUTNIST_PONATTA_TA_DINAMIKA_JOGO_ROZVITKU [in Ukrainian]
8. Sahno O. (2020) Cifrova kompetentnist i tehnologiyi dlya osviti: principi ta instrumenti [Digital competence and technologies for education: principles and tools]. *Imidzh suchasnogo pedagoga [mage of the modern teacher]* (6(195)), pp.10–14. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6\(195\)-10-14](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-6(195)-10-14) [in Ukrainian]